

Preteklost ni nikoli stvar preteklosti

KUHAR, ROMAN (UR.) (2015): *Stacey v Ljubljani – Gostujoče predavanje Judith Stacey s komentarji Tanje Rener, Ranke Ivelje in Mitje Blažiča / Stacey in Ljubljana – Visiting lecture by Judith Stacey with commentaries by Tanja Rener, Ranka Ivelja and Mitja Blažič. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.*

»Preteklost ni nikoli stvar preteklosti,« (str. 6) pravi v uvodniku Roman Kuhar, urednik knjižice *Stacey v Ljubljani*. Judith Stacey, ameriška sociologinja in feministka, ki je svojo kariero posvetila raziskovanju družine, spola in seksualnosti, je Ljubljano in Filozofsko fakulteto obiskala maja leta 2011. Kot raziskovalka novih in raznovrstnih oblik družin se je navdušila nad takratnim slovenskim predlogom Družinskega zakonika, ki je bil nato na zavrtnjen na referendumu leta 2012.

Predlog zakona, ki postavlja v središče otroka, je namreč želel udejanjiti prav tisto, kar ameriška sociologinja zagovarja v svojem delu *Unhitched: Love, Marriage, and Family Values from West*

Hollywood to Western China (2011), to je »zavrnitev ideje, da obstaja organska, naravna oziroma normalna povezava med ljubeznijo, zakonsko zvezo in otoškimi vozičkom« (str. 10). Zato lahko rečemo, da je takrat čast predavanja, ki je bilo zasnovano kot svetovna premiera omenjenega dela, upravičeno pripadla prav Ljubljani in Sloveniji.¹ Vendar, kot se je pozneje, leta 2012 izkazalo, je bil takratni predlog definicije družine za slovensko družbo preveč progresiven in tako rekoč ista vprašanja so postala znova aktualna leta 2015. Preteklost je postala sedanost in znova je bilo treba seči po argumentih in izzivih, ki jih tradicionalni družini v predavanju iz leta 2011 postavlja Judith Stacey. V rdeči knjižici lahko v izvorniku in slovenskem prevodu beremo zapis avtoričinega predavanja z naslovom *Nikomur se ne odpovejmo* (*Forsaking no others*), ki so pospremljeni z uvodnim nagovorom urednika zvezka Romana Kuharja in komentarji sociologinje Tanje Rener s strokovnega stališča, novinarka Ranke Ivelje s publicističnega stališča in aktivista Mitje Blažiča s stališča borca za pravice LGBT-oseb in skupnosti.

Judith Stacey predavanje uvede s primeri iz zahodne popularne kulture, ki po njenem mnenju kažejo globoko zakoreninjenost zahodne ideologije o tradicionalni družini (oče, mati, otrok/-ci) kot edini pravi in normalni, pri čemer je družina predstavljena kot skuppek ljubezni, ekskluzivne zveze, *krščene*

¹ Spomnimo, da leta 2011 večina zveznih ameriških držav ni imela legalizirane poroke istospolno usmerjenih partnerjev. Enake pravice do poroke so bile v Združenih državah priznane leta 2015.

s poroko heteroseksualnega para in otroka, kot posledico te zmagovalne kombinacije. A že v naslednjem odstavku tej ideološki podobi družine sociologinja postavi ogledalo. Občinstvu predstavi anekdoto iz republikanske konvencije v ZDA iz leta 2008. Na primeru noseče neporočene hčere podpredsedniške republikanske kandidatke Stacey razkrinka dvoličnost stranke in družbe, ki vztraja pri monopolu tradicionalnih družinskih vrednot. In ravno dvoličnost je tema, ki skozi vse predavanja ostaja v središču. Stacey je namreč njeno izhodiščno raziskovanje gejevskih partnerskih in družinskih razmerij ter vprašanj, povezanih z blagrom otroka, pripeljalo do širše in bolj kompleksne obravnave družinskih razmerij. Skozi kombinacijo sociološkega, etnološkega in antropološkega raziskovanja družinskih in partnerskih razmerij je prišla do štirih izzivov, ki jih je mogoče zastaviti prevladujoči ideologiji družinskega življenja in politikam družine.

Njena prva in najpomembnejša predpostavka pravi, da poroka ni medkulturno univerzalna in tudi ne večvredna institucija, kajti ni nujno, da ta ponuja najboljšo obliko bivanja ne za otroke in ne za odrasle. To predpostavko utemeljuje na antropoloških virih in lastnem terenskem delu pri ljudstvu Mosuo v jugozahodni Kitajski. Pri ljudstvu Mosuo način družinskega življenja in sorodstvenega sistema ne temelji na poroki oziroma na skupnem življenju para, ki je v seksualnem razmerju. Gre za matrilinearno družbo, kar pomeni, da za otroka primarno skrbi mati s svojo družino, biološki oče pa ima vlogo, ki je primerljiva s stricem,

kot ga poznamo v zahodnih družbah. Biološka starša otroka torej nista v spolnem razmerju, ampak je spolno življenje pri ljudstvu Mosuo organizirano drugače. Željo potešijo z nočnimi obiski, sistemom, po katerem največkrat ženske vabijo moške v svoje sobe, iz česar se razvijejo tudi romance, ki pa ne vodijo v zveze in skupno (družinsko) življenje para. Družinsko življenje, ki vključuje skrb za otroka, spada med dnevna opravila v nasprotju z ljubeznijo in spolnostjo, ki sta del nočnega življenja. Ljudstvo Mosuo torej večje ločuje področji želje in družinskega življenja, v čemer Stacey prepozna možnost za poduk zahodne družbe. Kot pravi, družinsko življenje para, ki si je zaobljubil večno zvestobo, ni ravno afrodisiak, namreč raziskave kažejo, da pri dolgotrajnih parih erotična strast upade, kar je tudi razlog, da se na zahodu pogosto soočamo s problemom nezvestobe, hinavščino, ki izvira iz monopola monogamne družine.

Oblike družin, ki so organizirane okrog skrbi za otroka, je sociologinja raziskovala tudi pri gejevski populaciji v Los Angelesu. Tukaj je našla več primerov večstarševskih družin, na primer družino, v kateri se je gejevski par, ki se je odločil za nadomestno materinstvo, zblizal z darovalko jajčeca in nadomestno gestacijsko materjo, ki ji njun otrok zdaj reče mama. Drugi tak primer je družina, ki se je razvila na podlagi vzajemne želje po starševstvu. Lezbijka in njen dolgoletni gejevski prijatelj sta sklenila sostarševski sporazum in željo po otroku s pomočjo umetne oploditve tudi uresničila. Njun pakt je vključeval v družino tudi njune romantične par-

tnerje, kar tvori potencialno štiričlansko družino. Stacey te družine dojema zelo pozitivno in meni, da lahko delujejo v korist otroka.

Vprašanja LGBT-družin, intimnosti in zvez Stacey pripelje do provokativne misli, drugega izziva, ki ga zastavlja »normalni družini«. Po njenem mnenju namreč legalizacija istospolne poroke ne pomeni zmanjšanja družbene neenakosti. To misel sociologinja razvije prek problema razredne neenakosti, ki je povezan tudi z rasnimi neenakostmi. Stacey meni, da bi se lahko tako diskriminacija premaknila na zakonski stan, kajti poroka nikoli ni bila institucija enakih možnosti in ni dostopna vsem. Poleg tega legalizacija istospolnih porok, čeprav ima za mnoge velik simbolni pomen, ne prinaša nikakršnih koristi za enostarševske ali večstarševske družine. Po mnenju Stacey pravno urejen zakonski stan deli pravice med starši tako, da utrjuje idejo o dvostarševski družini kot najbolj primerni in edini »normalni«, kar je diskriminatorno do drugih oblik družin. Zato se sociologinja zavzema za odpravo poroke, kar naj bi bila najbolj demokratična rešitev in za zagotavljanje podpore vsem oblikam družine.

Stacey je v svoji nameri razkrinkati ideološkost »normalne« oziroma, kot pogosto slišimo »naravne« družine, temeljita, pri čemer ne zanemari tudi najbolj kontroverznih primerov, ki tej družini pomenijo izziv. Oblike družinskega življenja je namreč raziskovala tudi v Južni Afriki, edini državi na svetu, kjer sta legalni tako istospolna poroka kot poligamija. Kot vemo, se zagovornikom istospolne poroke pogosto očita, da

zagovarjajo pot k legalizaciji poligamije, vendar Stacey pokaže, da je taka oblika zakona posledica kompromisa med južnoafriškimi multikulturalisti na eni strani in zagovorniki spolne in seksualne enakosti na drugi, kar pomeni, da med njima ni vzročne povezave. V nadaljevanju predavanja Stacey na podlagi zahodne sovražnosti do poligamije, pri čemer gre najpogosteje za poliginijo, razkrinka dvoličnost zahoda, ki se kaže v zunajzakonskih spolnih odnosih moških in njihovih »nezakonskih« otrocih. Sprašuje se, zakaj ni nobenega zakona, ki bi moškim prepovedoval imeti otroke z »nešteto« ženskami oziroma zahteval, da ti moški prevzamejo odgovornost za otroka. Dvoličnost prepozna v dejstvu, da je šele javno priznanje spolnega razmerja z več ženskami, torej v obliki poroke z več kot eno žensko, obravnavano kot kaznivo dejanje.

Seveda Stacey ne zagovarja legalizacije poligamije, saj se vendar izreka za feministko, temveč prav nasprotno meni, da bi bilo treba državi vzeti pristojnost za urejanje zakonskih zvez in jo usmeriti k zaščiti otrok. Predavanje konča s predlogom, da je na zahodu treba razmisliti o koncept zvestobe. Kot je že ugotovila, je monogamija izraz za dvoličnost, saj temelji na odpovedovanju vsem drugim oblikam intimnosti, kar poraja nezvestobo, prevare in končno razveze, torej, kot ugotovi Stacey, nestabilno okolje za družino in otroke. Zato bi se bilo smiselno zgledovati po ljudstvu Mosuo in se znebiti definicije družine, ki temelji na seksualnem paru.

Premišljeni komentarji, ki sledijo predavanju Judith Stacey, osvetlijo njene

ključne poudarke in jo dopolnijo tam, kjer je raziskovalki v prekratkih urah morebiti zmanjkalo časa. Sociologinja Tanja Rener se sprašuje po definiciji družine in po definiciji nuklearne družine. Pri tem poudarja, da v razpravah o družini ne gre za vprašanje istospolnih porok, temveč za vprašanje, kaj je v neki družbi moralno, sprejemljivo in normalno. Gre za kulturni boj, boj s prevladujočo ideologijo, kateri podleže tudi stroka, ki definicijo nuklearne (jedrne) družine kot temeljno obliko družinskega življenja izenačuje s tisto, ki po spontani ideologiji v zahodni družbi velja za »normalno«. V naslednjem komentarju novinarka Ranka Ivelja spomni, da bi normalnost morala temeljiti na konsenzu, tistem, kar osrečuje tako posameznike kot družbo, in ne na vsiljenih normah, ki posameznike silijo v dvoličnost. Pri tem poudarja raznolikost ljudi, njihovih značajev, življenjskih slogov, ki bi jih morala odražati tudi temu primerno široka definicija družine. Stabilnost za otroka je namreč mogoče, kot pokaže Stacey, zagotoviti v različnih oblikah družin in ne zgolj v enoličnem modelu družine, ki te stabilnosti, kot smo videli, prepogosto ne doseže. V zadnjem komentarju Mitja Blažič poudari, da razprava o legalizaciji istospolnih porok zakriva druge probleme vsakdanjega življenja in pravic LGBT-oseb. Predavanje Judith Stacey in njen predlog razumevanja družine pa Blažič strne v besedo »osvoboditev«. Pravi, da se njen predlog zavzema za resnično pluralizacijo intimnih odnosov in družinskih razmerij, ki je bolj v stiku z resničnimi življenjskimi potrebami in intimnimi praksami ter pomeni resnično izbiro posameznika.

Morebiti bi spremembe, ki jih predlaga Judith Stacey, imela pozitivne učinke tudi za ženske, ki so na tem predavanju ostale nekoliko v ozadju. Ženske namreč pomenijo skoraj polovico aktivne delovne sile, a kljub temu ostajajo primarni skrbnik otrok in ostarelih ter še vedno opravljajo največ s tem povezanega skrbstvenega dela. Morebiti bi drugačna organizacija družine, onkraj prevladujočega patriarhalnega modela, tudi tem ženskam omogočila boljšo kakovost življenja.